

טכס האזכרה יהדות העיר קובל, העיירה מצ'יוב והסביבה. תשע"ג-2013

מנחת הערב: מלי ורוצלבסקי חברת הנהלת הוועד
שילוב קטעים: ישראל ויסברויט ורחל זיו חברי הוועד
ליווי מצגת: שירה רשף, בונת אתר העיר קובל האינטרנט

אנו מודים לכל הבאים לטכס האזכרה השנתי של קהילת קובל, מצ'יוב והסביבה.

71 שנה עברו מאותו אביב-קיץ 1942 הנורא והבלתי נתפס בו הושמדו קהילות מחוז קובל שבפלך ווהלין, בה חייו לפני המלחמה למעלה משלושים וחמישה אלף יהודים. ב-קובל, ב-מצ'יוב, ב-מלניצ'ה, מניביץ, טריסק, רטנה, ניסכיז ובעוד למעלה מחמישים עיירות וכפרים, גדולים וקטנים, כולם במחוז קובל.

את טכס הזיכרון נשלב עם סיפורה של תנועת נוער ציונית קטנה, "השומר הדתי", שפעלה בקובל בשנות השלושים, עליה כמעט ולא היה ידוע דבר.

התנועה הציונית בקובל החלה עם הצהרת בלפור והיא חרגה ממסגרת יחידים ולבשה צורה של תנועה עממית. הראשונים היו "צעירי ציון" ו"החלוץ" ואחר כך "פעילי ציון" ותנועות הנוער הציוני-קובלאי: "הצופים", "השומר הצעיר", בית"ר, "החלוץ הצעיר". פעילות תנועות הנוער התרכזו בחצר בית הספר העברי "הרצליה" ובגימנסיה "תרבות", במבנה שניצב על גדות נהר הטוריה, בגבול שבין העיר החדשה לעיר הישנה. בקנים השונים בעיר פעלו מאות רבות של בני נוער שחרתו את החלום הציוני על דגלם. למעלה מאלף מהם הגשימו ועלו ארצה.

"השומר הדתי" בקובל הוקם בשנות השלושים בחוג "אוהל-שם" - לימוד גמרא של בחורים שדבקו במסורת ובדת, שהוריהם היו מראשי הקהילה הדתית בעיר, אליהם הצטרפו כמה מבחורי "צעירי מזרחי". **יעקב רוזמרין** היה אחד מהם ובספרו "גבורתם של החלשים" הוא משלב את סיפור נעוריו טרם המלחמה, עם התהוות התנועה.

מהכתובים עולים שמות ראשי הנוער הדתי בקובל: **יוחנן טברסקי, מטיס קרז'נר, יצחק קלוניצקי, יצחק גוברמן, מאיר רוזנבלט, שמואל אינגברג, משה שוורצברג, יעקב רוזמרין** והבחורות: **פייגה מוסלין, חוה רויטר, חיה מלמד** ועוד.

רוזמרין מתאר בספרו את קרקע גידולה של התנועה הציונית דתית בקובל. בשונה מעט מיתר תנועות הנוער הציוניות בקובל, היו חברי "השומר הדתי" נאמנים למורשת הדתית. האמונה בדת היתה הבסיס להכרה הציונית שלהם.

ישראל:

באחת השבתות, בזמן התפילה, לחש לי בן הרב מתתיהו: "יענקל'ה, בוא מחר בערב לשיבה מיוחדת של "המזרחי". על הפרק: שיקום ארגון עצמאי של הנוער הדתי, ששמו ייקרא בישראל "השומר הדתי". כאשר באתי באותו ערב למקום הכניסני חיימקה אל טרקלין הבית. ליד השולחן הגדול ישבו אנשי-שם: הרב ר' אפרים, חיים-לב לנגער, וולף גוניך, מ' רוזנבלט, יוסף שוחט, אשר שורץ ועוד אנשים מטובי העיר. כאשר הציגו אותי לפני פרנסי העיר כבחור הראוי להיות חבר ההנהלה של הארגון הנוולד בשעה טובה זו, כבשתי את פני בקרקע: מי אני ובמה זכיתי לכבוד זה? הרב ר' אפרים פתח את השיבה בנאום מרשים, הסביר את משמעותה של שאלת היום, וקבע שזהו "צו השעה" ומצוות "עשה" שהזמן גרמא. נוסח הנאום: "הנוער שלנו מתקרב אל פרשת הדרכים של המאה הזו. רוחות שונות מנשבות בעולם היהודי ובסובב שמחוץ לתחומנו, ועלינו לחנך את הנוער שלנו לאור קדושת המסורת והרעיון הציוני, ועל-פי הההלכה שבתורה ציונות וספורט מהווים חטיבה איתנה אחת.

למחרת היום יצאתי לצרכי כשליח לענין גדול. נחפזתי אל רחוב קרוטקה, שם נמצא רוב מנינם של חברי ובני גילי; בלי טורח רב אני מגייס כמעט מנין נערים המוכנים ומזומנים לתת יד לתנועתנו החדשה. הכל מסתדר ממש "קו לקוי": מתתיהו קירז'נר מתחיל בסידרת לימודים ואימונים ברוח השיטה ולפי צורכי הזמן; עד כדי כך שיחקה לנו השעה, שבכל יום נוספו חברים חדשים לדעה והמקום בסניף הארעי נעשה צר מלהכיל. יש לדאוג גם לצירופן של הבחורות לתנועה ואירגונן בקבוצה מיוחדת; ומכיוון שעם הסעודה גובר התיאבון, עסקנו בכל השאלות בשיקול דעת ובזריזות. די מהר מצאנו גם אולם מתאים וחדר מיוחד למזכירות.

ברחוב וארשה ראש ה"קו" הראשון היה בחור-חיל בשם מיכאל רייטער, אשר מסיבות הקשורות בלימודיו עזב כעבור זמן את תפקידו. במקומו בא יצחק קלינצקי ("איציעלע"), בעל מרץ, שפעל רבות למען גידולו של הקו ונעשה אהוד על כל החבורה. אלא שגם הוא לא עמד זמן רב על משמרתו ועלה לארץ. כממלא מקומו של איציעלע נבחר ברוב קולות שמואל אינגברג, בוגר הגימנסיה "תרבות" ונואם בחסד. הודות למרצו הרב ולהשפעתו נוספו לקן חברים רבים והורחבה סידרת האימונים בקבוצות הספורט; השתתפנו בתחרות שיט על הנהר, במעין קיאקים, בתחרויות טניס השולחן; ערכנו טיולים לאיזור הקייטנות של כפר הנופש "רודולף". איזה כיף היה בטיולים ההם בתוך היערות ובישיבה מסביב למדורה, כאשר שירי ארץ-ישראל ו"כנרת שלי" מהדהדים למרחוק. ואם מחזה המדורה והשירה לא היה לקטנים אלא כעין חגיגת-ילדות, בעיני הבוגרים הוא הפך חלום קדוש ומשאת-נפש לעתיד.

מלי:

מכתב ממרדכי, בן הרב והדיין אברהם קירז'נר בקובל, אל אחיו לתנועה משה שוורצברג שעלה ארצה בשנת 7-1936 והתיישב במושבה חדרה. המכתב עם תמונות ומסמכים נוספים התקבלו מחיה רוזנר בתו של יעקב רוזמרין. תרגום המכתב לעברית: **בני גבירצמן** המוזמן להקריא זאת.

בני גבירצמן:

ב"ה קובל כ"א סיון תרצ"ז
(31.5.1937)

...עם העיניים לעבר ההיסטוריה התוססת שלנו, אוצרותינו הרוחניים.

מה נשמע ביישוב, באופק הפוליטי, איך מתקדמת עבודת הבניין ובכלל מהכל. (כתוב לי) מ"הפועל המזרחי", איך מתקדמת העבודה ומ"בני עקיבא", איזו פעילות מנהלים. האם גם אתה נוטל חלק בעבודה.

באופן פרטי, אצלי אין חדשות מיוחדות. החיים מתנהלים במסלולם הרגיל. אנחנו ב"ה בריאים, רק העסקים חלשים. העולם הוא כמו שלשלת. כאשר טוב לרבים טוב גם ליחיד.

אני לומד הנהלת חשבונות ואני מתמסר לעבודה בקן.

בקובל הכל כפי שהיה. כמו שאומרים: היא ניצבת באותו מקום. עכשיו נמצא בעיצומו מיבצע השקל (התרומה להסתדרות הציונית) ואנחנו מגייסים את כוחותינו לעבודה.

מהעבודה בקן כבר בוודאי כתב לך מישהו. בכל זאת אני רוצה למסור לך דיווח. ההנהגה מורכבת מהבאים: אלי' (אליהו; הקיצור הוא כדי שלא לכתוב בעיניי חולין את השם י'ה), מרדכי קירז'נר, יצחק דוד, יעקב רוזמרין, פייגה מוסלין.

אנחנו עומדים בקשר עם ההנהגה הראשית. הצטרפו אחים חדשים לעדה א' המנהלת שיחות טובות.

הצטרפו אחיות חדשות, ביניהן דבורה מלמד, אחותו של יוסף מלמד וביילה גרויסער. ראש קבוצת "שחף" הוא האח חיים קירז'נר וראש הקבוצה של קבוצת "מרים" הוא אני, מרדכי.

מתנהלת כאן עבודה טובה. יש כאן פרוטוקול"ניק חדש, המזכירה היא האחות חיה מלמד והגובה היא האחות פייגה מוסלין.

אנחנו מנהלים שיחות מעניינות ומלומדות על נושאים שונים. יש כאן משרד חינוך והדרכה. מנהל המשרד הוא אני. הותוותה תוכנית לעבודה תרבותית במשך כל השבוע: יום א' – שיחות בקבוצת "שחף" ו"מרים". יום ב' – חוג מדריכים. יום ג' שיחה בקבוצת "מרים". יום ד' – חוג מפיצי השפה העברית והספרות העולמית. יום ה'

– תנ"ך יהושע שופטים. יום ו' בערב – פרשת השבוע. שבת – לאחר הסעודה לימוד בקבוצת "שחף" וביום שיחה כללית. הפעילויות כוללות תרגילי סדר, זמרה. לומדים פרקי אבות ולאחר מכן סקירה על העבודה בשבוע שחלף והודעות שונות. במוצאי שבת קודש – סקירת עיתונות או מסיבה. אירגנו יום עיון חגיגי לפורים באולם של ליגת התרבות [לשעבר בית"ר] (ופירסמו אותה) במודעות מודפסות גדולות. האולם היה מלא מפה לפה. בחלק הרשמי שלו העלה הסטודיו שלנו "כנרת" ואני בתוכו, הצגה ששמה "המלך ליר היהודי". הבמאי ושחקן התפקיד הראשי היה ה' טורין. (המחזה ה)זה הוצג בחורף בסרט בקולנוע מייסקי. המחזה שהועלה על ידינו עבר בהצלחה גדולה. כן התקיים אצלנו יום עיון לרגל ט"ו בשבט. היו עוד כמה פעילויות. במוצאי השבת שעברה התקיים יום עיון שהוקדש לימי השנה למותם של הרב ר' שמואל מוהליבר ז"ל והר' שמואל-חיים לנדוי ז"ל. אנחנו מארגנים הפלגה להורודלף וכפי הנראה תהיה זו הפלגה מרשימה. אצל "צעירי המזרחי" אין כל חדש. אין להם אולם. חדשה אחת היא שנפתלי רגן נעשה חתן. ב"תפארת בחורים" לומדים בכל שבת ביום. מלבד זאת אין חדשות מיוחדות. דרישת שלום מהור"י, אחיותי ואחי וגיסי. דרישת שלום מהחברים ב"מזרחי" וב"צעירי מזרחי". דרישת שלום לבבית מכל האחים-אחיות ובמיוחד מההנהגה. ענה מייד. בברכת "תורה ועבודה" – "חזק ואמץ" אחיך מרדכי

מלי

בין הפעילים בתנועת נוער זו עולה שמו של בחור בשם **צבי (השקה) חסיד**. סיפור קורותיה של תנועת "השומר הדתי" הוא גם סיפורו של צבי חסיד והוא סיפורו של הנוער הציוני בקובל.

רוחות המלחמה כבר נשבו כשרוזמרין מקבל אישור לצאת להכשרה לקיבוץ "החלוץ המזרחי" בוורשה בדרך לארץ ישראל. להפתעתו המצב בקיבוץ קשה- אין מקומות עבודה פנויים לחברים חדשים. הוא נעזר בחברו צבי חסיד הממלא תפקיד מרכזי כמזכיר. ב-1 לספטמבר 1939 הגרמנים פולשים לפולין. בקיבוצי ההכשרה התקבלה הוראה לנטוש את וורשה ולהגיע לביאליסטוק הנמצאת כבר בידי הרוסים. רוזמרין וחסיד וחבריהם מהקיבוץ בתוך זרם הפליטים הבורח מזרחה.

בכמה קרעי דפים, כתובים ביידיש בכתב יד, כותב יעקב רוזמרין הבורח מוורשה:

ישראל

יום שישי בבוקר. מזג אוויר קר. השמיים מכוסים בעננים. משהו דוקר בלב. זהו יום שישי, האחד בספטמבר 1939. תחילת הדמעות. אפילו תינוקות יונקים נדונו לנדודים. להימלט מהרוצחים הנוראים. הכל בורחים. כל מי שמרגיש שהוא מספיק חזק לכך. למזרת. הרחק. הבה נלכה. הבה נעזוב מאחורינו רק את החלשים. אחים ואחיות נפרדים. גברים ונשותיהם. ואת ההורים הזקנים אנו משאירים להשגחת היטלר...

...עץ שבור, סביבו הרבה גופות מתות. הדם האנושי זורם ברחובות. הבה נלך, הבה נלך, הבה נשאיר את החלשים – הנה, הנה אנו כבר עומדים להגיע העירה, בה נוכל לנוח מעט. לאושש את הלב. לפתע... משאיות על גבי משאיות, מטחי יריות. משתטחים כמו כבשים בבוץ העמוק וממתנינים לסוף.

מלי

שיירת הבורחים נתפסת ע"י הגרמנים ליד נהר הבוג- הגבול החדש בין הצבא הגרמני והרוסי. רוזמרין מתחצף וסופג מכות רצח. רוזמרין נע לעבר הגבול, מצליח לעבור אותו בדרך נס, ומגיע לביאליסטוק שם נמצא כבר צבי חסיד. במקום נפוצו ידיעות על קבוצות של חברי קיבוצי התנועות השונות שהגיעו בחשאי לוילנה ול-לידה, ומשם הסתננו לליטא לצורך התקשרות עם אנשי הג'וינט שדאגו להבריחם לסין או יפן כתחנה בדרך

לישראל. החברים אובדי עצות. רוזמרין מנסה מזלו לעבור עם חבורה קטנה את הגבול לליטא וכשל. המצב מדכדך ומיאש.

צבי חסיד מבחין בלבטים של רוזמרין המהרהר על חזרה לקובל, אל משפחתו. צבי מחליט שהוא ממשיך קדימה: "לשם מה באתי לוילנה? אל תפחד יענקל'ה, עוד תשמע ממני בשורות טובות" והם נפרדים. רוזמרין חוזר לקובל לשמחת בני משפחתו ונפגש עם אביו הזקן של צבי חסיד:

ישראל

"ר' אידל", אני מנסה לעודד את הזקן, "בוא-נא אלינו, שב על הכיסא. חשבתי לבוא אליך. יש לי דרישת-שלום בשבילך מצבי..." דומה כי לא שמע כלל את דברי. פניו היו עצובים. בקושי זקף את ראשו ופלט בכבדות: "ומה עם העשקע שלי?" ועיניו, כמו גם העיניים מסביב, שלוחות אלי, רק אלי. "העשקע בסדר", אני אומר "הוא חי ובריא. ועוד תשמח לשמוע ממנו בשורות טובות. ראיתי אותו בדרכי בעיר ביאליסטוק. הוא חי וקיים ולא נפל חס וחלילה לתוך הגיהנום של הגרמנים! ברגע זה אין בידי פרטים נוספים. משאת נפשו של העשקע היתה אחת ויחידה - למצוא איכשהו את הדרך לארץ-ישראל!" אני מהסס קמעה ומוסיף: "דרושה סבלנות, רבי אידל". "סבלנות?" קובל הזקן, "אתה הוא שיעצת לו ללכת לקיבוץ והנה חזרת הביתה... ואיך זה לא מקבלים כל ידיעה ממנו, אם אכן הוא נמצא בביאליסטוק?"

מלי

ואכן לאחר כמה חודשים מגיע מצבי חסיד מכתב למשפחתו המודאגת בקובל בו הוא מודיע שהגיע בשלום לארץ ישראל.

רוזמרין מגוייס לצבא האדום ומשרת עד לפלישת הגרמנים לרוסיה. הוא מתאמן ונלחם במסגרת הצבא עד שיום אחד הוחלט שאין אמון בחיילים שהגיעו מאזור שהיה לפני המלחמה פולני והוא מועבר אל מחנות העבודה בצפון-מזרח אורל. לשמחתו הוא פוגש כמה חברים מקובל וביניהם את חברנו צבי גרינבלט.

באותם ימים השואה ירדה על יהודי קובל והסביבה. מעל-17 א' יהודי קובל נרצחו בבורות בכובה, מעל אלף יהודים שהצליחו להימלט משתי האקציות נתפסו ונרצחו בבית הקברות "החדש". פחות מאלף מיהודי קובל שגוייסו לצבא טרם המלחמה, או כאלו שברחו מבעוד מאוד מזרחה נצלו. בין הניצולים נחמיה שטיין, אברהם אגבר, יהודה ברזניאק, יוסף גולדמן, צבי גרינבלט, הנוכחים כאן באזכרה. בין הניצולים גם מתי-מעט שהסתתרו בזהות בדוייה בסביבות קובל ביניהם דורה גודיס לבית רופה שנמצאת היום ביננו. ממציוב הניצולה, אז ילדה בת-10, אסתר וסרשטרום לבית ורבר.

ישראל

ליאור ורוצלבסקי בוגרת בית צבי והחוג לתיאטרון באוניברסיטת ת"א. הופיעה בהצגות ובמחזות זמר, תחקירנית וכתבת תרבות בערוץ 10 מוזמנת לשיר לזכר אביה משה ורוצלבסקי ז"ל, בעלה של חברתנו מלי לבית ברזניאק.

ליאור בשיר: "כי האדם עץ השדה" שכתב נתן זך.

סיפורו של צבי גרינבלט

צבי גרינבלט, הוא בן הזקונים מתשעת ילדיהם של חנה וברוך גרינבלט. צבי חבר בבית"ר קובל. במשפחה היו נציגי כל התנועות והזרמים הציוניים בקובל. 3 מאחיותיו הגשימו והגיעו ארצה כחלוצות בשנות העשרים והשלושים.

צבי (אשקע) סיים בקובל בי"ס יסודי ממשלתי-יהודי ונסע ללמוד חשמל באורט טכניקום בוילנה. עם סיום הלימודים חזר לקובל ועבד במקצועו במנייביץ. בתחילת 1941 גויס לצבא האדום ונשלח לחרקוב. בפקודת סטאלין גורשו היהודים מהצבא, הוגלו לסיביר והפכו לאסירים צבאיים. שם פגש צבי את **יעקב רוזמרין**. ב-1943 נמלט צבי ונסע לטשקנט ע"מ להצטרף לצבא אנדרס. מכסת היהודים לצבאו הסתיימה והוא נשאר בקזחסטן שם פגש את ריבה לבית ביילין מ-דרויה. עם גמר המלחמה, צבי הנשוי כבר לריבה, החל בבריחה חזרה לפולין. הרכבת לפולין עברה דרך קובל ועצרה למספר שעות לא ידוע ואשקה מחליט להסתכן ולפקוד את בית הוריו. הוא משאיר ברכבת את אשתו הנמצאת בחודש השמיני להריונה, מגייס מניין יהודים מנוסעי הרכבת והם ממחרים ליער בכובה שם נרצחו יהודי קובל.

במרחק הליכה קצר מחורבות בית הוריו של צבי ניצב היה בית הכנסת הגדול.

בבית הכנסת הגדול שנותר לאחר המלחמה על תילו, ללא דלתות וחלונות- פרוץ לרוחות- חרותות היו עדיין על הקירות גם צוואותיהן של דורה ופייגה-פניה, אחיותיו הנשואות צבי גרינבלט. דורה וילדיה בני ה-3 וה-6. פייגה עם ילדיה בני ה-6, 12 וה-16.

דורה חורתת על הקיר ומבקשת מבעלה יוסף סגל שברח מקובל:

יוסף היקר!

נקום נקמתנו

דורה, עמיק, זיוה סגל 12.9.1942

הבעל יוסף סגל אכן ניצל. מי שהיה לפני המלחמה אחד מנכבדי העיר חזר לאחר המלחמה לקובל שבר כלי. עד יום מותו בקובל הסובייטית לא התאושש האיש.

על הביקור בבכובה מספר חברנו אשקה.

צבי גרינבלט בן ה-94 מספר בהתרגשות רבה על חזרתו ברכבת מרוסיה באביב 1946 עם אשתו ריבה הנמצאת בחודש השמיני להריונה. הרכבת נעצרת בקובל לזמן קצר. הוא אוסף כמה אנשים מנוסעי הרכבת והם ממהרים ליער שליד הכפר בכובה. המקום שומם, עשבים גבוהים, וחיות בר משוטטות. הוא נאלץ לדרך על העצמות המפוזרות בגיא. מצליח להביא אדן עץ ממסילת הרכבת הסמוכה אותו מציב כאנדרטה באזור בורות ההשמדה. על האדן מציב פחית מאולתרת כגגון וחורת בעץ את ההנצחה ל-18,000 היהודים שנרצחו במקום.

(מלי)

בגיא שביער בכובה הושמדו מרבית יהודי קובל ב-ו' באלול תש"ב- היום לפני 71 שנה .

נעבור לטכס המסורתי.

"אל מלא רחמים" מפי חברנו- מנצח וזמר האופרה **דודי זבה**, בן דור שלישי למשפחת **פיש** מקובל. סבתו, **מלכה קולודני** לבית פיש, למדה בקובל בגימנסיית "קלרה ארליך" והתגוררה אצל אחיה.

לייב פיש מראשי הציונים בקובל, פעיל בהקמת הבניין החדש של הגימנסיה "תרבות", שהיתה אחד ממרכזי התרבות היהודית והעברית בוהלין ובפולין כולה.

להדלקת 6 נרות הזיכרון מוזמנים:

1. **נחמיה שטיין**, ניצול, בן דור ראשון.
2. **דורה גודיס**, ניצולה בזהות בדויה בעיירה סמוכה לקובל, בת דור ראשון.
3. **אברשיה וינשטיין**. ניצול מהעיירה קופיצ'וב, דור ראשון שמוצא משפחתו מקובל.
4. **שרה פוקס**, דור שני של משפחת מנדלבאום ממצי'וב.
5. **עליזה רובנר**, בת דור שני, בתו של ירחמיאל ניצול מקובל.
6. **סימה שיכמן**, דור שני למשפחת בלובשטיין מלובומל וקובל, מדליקה נר לזכר הנספים

נמשיך בקורותיהם של בני "החלוץ הדתי"- **לאחר המלחמה**

ובחזרה לסיפורו של יעקב רוזמרין. סוף המלחמה כבר נראה לעין. פולין שוחררה ונדע שהעיר קובל נהרסה כולה. בינתיים יעקב מצא את בחירת לבו ונישא בחופה וקידושין כדת משה וישראל. מתקבל אישור לחזור לפולניה. גשר הרכבת בקובל הרוס ויעקב לא מצליח להגיע לעיר. הוא חוצה את הגבול הישן לפולין ומגיע לסביבות לודג', אל הקיבוץ שם הוא פוגש את **בן-ציון שר** שניצל במסתור בסביבת קובל, המספר לו על הגורל הנורא של משפחת רוזמרין ויהודי קובל. יעקב ממשיך לברלין עם אשתו הנמצאת בהריון. חיה, בתו הבכורה של יעקב נולדה. הם מתמקמים בברלין המזרחית וברגע האחרון נחלצים משם. ממינכן מגיעים לצרפת ולמרסי ובאוניה מגיעים לישראל ביולי 1949.

בארץ יעקב רוזמרין מחפש את חבריו, במיוחד השתוקק להיפגש עם חברו מקובל, **צבי חסיד**.

בארץ ישראל- סיפורו של צבי חסיד: אחד ממפקדי העלייה ליישוב ביריה היה צבי חסיד.

על ביריה, מתוך הויקיפדיה, העלייה לביריה: פרשה מתקופת היישוב, בשנת 1946. שלטונות המנדט הבריטי הכריזו על היישוב היהודי ביריה, הסמוך לצפת, כ"שטח צבאי", וזאת לאחר שתושביו, בני המחלקה הדתית של הפלמ"ח, נתפסו בהחזקה בלתי חוקית של נשק. משמעות ההכרזה הייתה הורדת היישוב מן הקרקע ואיסור על מגורי יהודים במקום. הורדתה מהקרקע של נקודת היישוב הגלילית המבודדת, נתפסה על ידי הנהגת היישוב כתקדים מסוכן, וכפגיעה ישירה בזכות להתיישבות חופשית. ההתנגדות ההמונית להסרת נקודת היישוב היהודית, וכניעת השלטונות הבריטים, נתפסה כהצלחה של אנשי היישוב במאבק על ההתיישבות. ביריה נתפסה כסמל להתיישבות ולעמידה איתנה, וכתמרור חשוב בדרך אל המדינה העברית.

קטעים מיומנו של צבי חסיד: ביקור אצל אסירי בירה

(ישראל)

הפשפש נפתח ואנו נדחקים פנימה.

הנני מתוח. מטרידה אותי השאלה עם מי ועל מה אספיק לדבר ; הרי רק רבע שעה ניתן לביקור וכאן חבושים עשרים וארבעת חברי ! האם אספיק לפהות לברך את כל אחד ? ואיך יהיה הדבר ? היראוני כולם ? הרי פעם ראשונה היא לי לביקור.

בפנים החצר ליד השולחן רושם הקצין את המבקרים. עברתי את „הבדיקה“. הוקל לי. אולם בדמיוני אני נמצא כבר בפנים. שוב אנו נעצרים, מחכים ל„בדיקה“. אחד־אחד עולים אנו על הגשר המבדיל בין החצר לבין בנין בית־הסוהר. ליד הגשר נעשית בדיקה חטופה אצל כל אחד. עברנו במסדרון והננו בתוך החצר הפנימית של בית־הסוהר.

(מלי)

צבי חסיד מסיים את רשמיו מהביקור:

(ישראל)

כשהיינו בחוץ נשמנו לרווחה. שמחתי לראות את רוח־החברים אמיצה ואיתנה, על אף כל הצרות והנסיונות לדכאם. אין הם דואגים לעצמם. למאבק, לתנועה, לישוב, לאומה הם דואגים.

ונזכרתי: משנשאלו מה טיב האוכל, הודיעו כי הוא טוב מדי, ובקש ביקשו להקטין את התקציב: „חבל“, טוענים הם, „על כסף הלאום. אומה עניה אנו. נוכל להסתפק גם באוכל יותר רע.“

בשמעי זאת עמדו בעיני דמעות—דמעות־גיל, כי כאלה הם חברי.

כפר־עציון, קיץ תש"ז.

(רחל)

סרן (השקה) צבי חסיד

בנם-בכורם של זלדה ומשה-יהודה, נולד בשנת 1921 בעיר קובל, פולין למשפחת חסידים. סיים את בית-הספר „תרבות“, היה חבר „השומר הדתי“ ועבר הכשרה בקבוצת „עובדיה“ בעיר סלבקוב. בבית הוריו חונך מילדותו ברוח דתית-לאומית, ומהם ירש את כיסופיו לארץ-ישראל. היה ילד מוסיקלי והשתתף במקהלת בית-הכנסת. כשפרצה מלחמת-העולם השנייה והאזור נכבש על-ידי הסובייטים צבי הגיע לוויילנה והצטרף לקבוצת „בדרך“ של „השומר הדתי“. בחודש אדר תש"א עלה לארץ דרך רוסיה ותורכיה והצטרף לקבוצת „אברהם“ בכפר פינס. שם התערה בעבודה ובחיי החברה, נשלח לפלוגות-עבודה שונות, סיים קורסים למפקדי כיתות ומחלקות והדריך בסביבת כרכור. השתתף בארגון ההעפלה מסוריה. בימי העלייה לכפר עציון שימש שם נוטר ומדריך. בחודש מרס 1945 התגייס לפלמ"ח והיה בין העולים לביריה והאחראים לביטחונה. בימי מערכת בירה עלה בידו לחמוק מידי הבריטים שעמדו לאוסרו וירד למחתרת בשם „צבי חנקין“. הוא שינה את חזותו ובגדיו ונשלח בשליחות ה"הגנה" לנתניה לפקד על גדוד הנוער הדתי בגליל התיכון וכמו-כן שימש אחראי לאימונים של תלמידי ישיבת "בני-עקיבא", כפר הרא"ה, מדרשת נועם וכו'. אהב את נוף הארץ ועתיקותיה, שהזכירו לו תמיד מורשת גבורה מימים קדומים.

בפרוץ מלחמת-העצמאות שירת בחטיבת "אלכסנדרוני" נתמנה מדריך בנתניה, ובמרצו הרב הקים מחנה-אימונים לתושבי העיר. ביום ד' באייר תש"ח (13.5.1948) יצא בראש מחלקתו לתקוף את הכפר הערבי טירה שליד כפר הס. בהתקרבת לכפר הופתעו הלוחמים על-ידי מארב אויב שעלה עליהם בכוחו. בין הנפגעים היה גם צבי, שפיקד על הנסיגה. בשארית כוחותיו - מספרים חבריו - בהיותו פצוע קשה בבטנו ושותת דם, החזיק רימון-יד שנצרתו נשלפה. בזהירות מסר את הרימון לאחר החברים וציווה לסגת: "חיי שוב אינם שווים מאומה. הצילו את עצמכם

ואני אחפה עליכם" - אמר לחבריו. הודות לאומץ-לבו זה ניצלו רבים מאנשיו. הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות בתל מונד. אחרי נופלו הוענקה לו דרגת סגן. (מתוך ממפעל ההנצחה הממלכתי 'יזכור')

(ישראל)

משפחת צבי חסיד אבדה כנראה מהעולם. אין לנו כל מידע על קשרי משפחה זאת עם בני משפחה שמוצאם מקובל או מסביבתה. (מהקהל קריאות שיש למשפחה שארים בארץ)

לזכר הנפטרים מיוצאי קובל לדורותיהם, עליהם נודע לנו שנפטרו השנה, ניטע עץ ביערות קק"ל:

(רהל)

נפטרים בני דור ראשון ליוצאי קובל:

חברנו בוועד, שת"ר רבות בידע מדוייק על החיים בקובל:

צבי-חיים פולישוק ז"ל רעננה

צבי וזה ז"ל לוד

גיטה מושקובסקי ז"ל (לבית דרוג) קבוץ רוחמה

רוזנצויג חוה ז"ל הרצליה

צבי רון (מייסטל) ז"ל חיפה

אשר שמיר ז"ל חולון

בלה-דבורה שרמן ז"ל (לבית טרשקביץ) ר"ג

נפטרים בני דור שני:

אהרונה דיין ז"ל (מלקין, לבית בר) סביון

משה ורוצלבסקי ז"ל, בעלה של מלי, רמת-גן

יהי זכרם ברוך!

מלי

דיווח מהנעשה בארגון

71 שנה לחיסול יהדות קובל ומצ'יוב ואנחנו בארגון ממשיכים בפעילות איסוף חומר ותיעוד. כגזבר הארגון וחבר שלישי להנהלת הוועד התמנה יהורם וולק בן דור ראשון, בנם של ישראל וולק ומרים גולדשטיין חלוצים מקובל. אנו מברכים ומודים לחברי הוועד החדשים: **עליזה רובנר**, בתו של הניצול ירחמיאל רובנר. **חיה ברונשטיין**, בתה של הניצולה שרה גבירצמן. **אברשה וינשטיין** ניצול בן דור ראשון שמקור משפחתו מקובל ואביו ניהל טחנת קמח בעיירה קופיצ'וב.

נברך את חבר הוועד הוותיק והמתמיד מכולם אברהם אגבר במלאות לו 90 שנה, שקובל והיכל ווהלין כה קרובים לליבו. נברך את אבי, יהודה ברזניאק במלאות לו 90 שנה. נברך את כל בני דור ראשון שעשו מאמצים והגיעו להשתתף באזכרה. אריכות ימים, בריאות ונחת לכולם.

עיקר הפעילות כיום בארגון נעשית בתיעוד יהודי קובל באינטרנט, פעילות הכוללת בין היתר מידע לחברים, דפי זיכרון לנפטרים, עדכון רשימות החלוצים והניצולים, הוספת פריטים למוזיאון המסמכים והחפצים. השנה הוכנסו דפי משפחה חדשים לאתר: רוזינקו, שיפמן, לברטוב, רייזר, שניצר, זלצר ומרזר. פורסמה באתר רשימת המפורסמים מבני קובל לדורותיהם ועוד פעילויות שונות. תודה לשירה רשף, על ההתנדבות והמקצועיות שבבניית אתר כה מורכב ועל הכנת המצגות לאירוע.

בשנה האחרונה נוצר באמצעות הדואר האלקטרוני החובק עולם קשר ראשוני, והודקו הקשרים עם משפחות קובל הבאות: זץ, שניצר, זלצר, טרשקביץ', רוזמרין, ביין, חניס, מרזר, ירוחמוביץ, הינוך (אלעזר), בוקסר, קוטלר, ורבר, רבינר, וינשטיין, ברונשטיין, חיט, רוזנברג, אניס, וולדמן, בר, יגודינר, שפירא (יואל). מארה"ב: שטיינשניידר, ליכטנשטיין, ורויק, רייך ופיינטיך (מקנדה). קולריין (מ-מצ'יוב) ועוד.

גם השנה לא התממש סיור קבוצתי לקובל למרות שהתחלנו בפעילות הרבה קודם ממועד הנסיעה. לדאבוננו לא נמצאו מספיק מעוניינים לצאת לקובל כקבוצה מאורגנת. נבדוק שוב בעתיד אפשרות להשתלב בקבוצות היוצאת לערי ווהלין המרכזיות ומשם להתפצל לקובל. פרטים ניתן לקבל אצל חברנו יהורם וולק.

לפני פחות משנה התחלנו בפעילות בפרויקט שיקום שברי המצבות של בית הקברות היהודי שנמצאו עזובות בשטח מחנות הצבא לשעבר שנמכר בקובל לאנשים פרטיים. הצלחנו באיסוף הכספים הנדרשים לפעולת שיקום בסיסית. היות ובפעילות מעורב גם נציג קהילות היהודיות החיות כיום בוהלין, הפעילות מתעכבת. מהלך העניינים ניתן בפרוט בחוברת מס' 19 שחולקה היום. בעדכון האחרון שהתקבל לפני כשבועיים, מודיע הנציג של קהילות ווהלין ששברי המצבות כבר נאספו והועברו למקום בטוח ועכשיו הוא מבקש עזרת נדבנים מישראל להקמת האנדרטה ופיתוח הסביבה כפי שהוא רואה זאת לנגד עיניו. המשך הפעילות בנושא יובא לידיעת התורמים. פעילות זאת נעשת בעזרת חברותנו ענת שבו-פרלמוטר ושבי שגיב.

בני גבירצמן המשיך בעזרתו הרצופה לארגון בתרגום גליונות השבועון "קול קובל" ובתרגום עשרות מכתבים חדשים שהגיעו לתיעוד בארגון. **כמדי שנה נעניק שי צנוע על תרומתו העצומה של בני לארגון ובתקווה להמשך פורה.**

השנה הוכנסו למפת "גוגל הרט" ול"פנורמיו" נקודות חדשות בעיר היהודית שחרבה. נקודות בקובל והן במצ'יוב. המתעניינים בביקור בקובל ובסביבה יוכלו להיעזר במיפוי הנקודות היהודיות שבעיר. תודה על כך לחברתנו המסורה **חיה ברונשטיין** לבית **גבירצמן** מקובל השוקדת על כך כבר זמן רב. פעילויות נוספת של חיה הוא באיסוף קטעי עיתונות עברית העוסקים בקובל שפורסמו בשלהי המאה התשע-עשרה. קטעים מהעיתונות נמצאים בחוברת החדשה. חיה בקשרים עם כמה מאנשי התרבות של העיר אולדנבורג שבגרמניה העוסקים מטעם העירייה בפרויקט דוקומנטרי הקשור למשפט הארכי-רוצחים הנאציים מקובל, משפט שהתנהל בעיר אולדנבורג.

על נושאים אלו תספר לנו חיה. (חיה ברונשטיין)

חיה ברונשטיין סקרה במשך כ- 10 דקות על פעילותה בליווי תמונות של קטעי עיתונות עברית. (מלי)

להיכרות אפשריות בין משפחות של הבאים לאזכרה נציין את שמות הבאים לטכס:

נוחים באזכרת תשע"ג, 2013 (*)

שם משפחה	שם פרטי	משפחה בקובל (במצ'יוב)	הערות
אגבר	שמואל	אגבר	
אגבר	אברהם	אגבר	דור ראשון
איזנטל	לאה	פרל	דור ראשון
אנוך	חן	הינוך	
אנוך	יעקב	הינוך	
בראל	יוסף	בריל	
ברונשטיין	חיה	גבירצמן	
ברזניאק	יהודה	ברזניאק	דור ראשון
ברזניאק	מרדכי	ברזניאק	
גודיס	דורה	רופה	דור ראשון
גולדמן	יוסף	גולדמן	דור ראשון
גל	בת-שבע	שניצר	
גרינבלט	צבי	גרינבלט	דור ראשון
וולק	יורם	וולק, גולדשטיין	
וינגרטן	נילי	צורף	הגיעו בני דור שני, שלישי ורביעי
וינשטיין	אברהם	וינשטיין	דור ראשון. מקופיצ'וב+קובל
ויסברויט	ישראל	ויסברויט	
ולדמן	פנחס	ולדמן	
וסרשטרום	אסתר	ורבר	דור ראשון. ממצ'יוב
ורוצלבסקי	מלי	ברזניאק	הגיעו בני דור שני ושלישי
זבה	דוד	פיש	דור שלישי
זוכוביצקי	תהילה	וינטרויב	
זיו	רחל	ברנר, סויניוק	
חייקס-כהן	רחל	גרייבר	

מקובל+מצ'יוב	קלקה. גרויסר	רינה	יוגב
	זסק	יהודית	כפרי
	רוזמרין	בת-שבע	לאופר
	כהן	סוניה	לבנת
	מרין	גדעון	מרין
	רייר	לאה	משולם
	רויטר	אהוד	סוקול
	פוצ'טר	עודד	פוצ'טר
ממצ'יוב	מנדלבאום	שרה	פוקס
ממצ'יוב	גינצבורג	מרילין	פפר
	מרין	מרים	פחיליך
	פרייד	שמואל	פריד
דור ראשון	פרל	ישראל	פרל
	מרדר	אמציה	פרנקל
	קפשוק	נפתלי	קפשוק
ממצ'יוב	רובינשטיין	יוסף	רובינשטיין
	רובנר	עליזה	רובנר
	רוזמרין	חיה	רוזנר
	רויטר	מיכאל	רויטר
	צוריף	צבי	רז
	גיטליס	שירה	רשף
דור ראשון	שטיין	נחמיה	שטיין
	בלופשטיין	סימה	שיכמן
	שפירו, חסיד	משה	שפירא

(*לא כולל בני זוג ונלווים אחרים. כ-60% מתוך הרשימה מעלה נכחו גם באזכרה הקודמת.)

לאחר שירת התקווה נציג של כל משפחה מוזמן להדליק נר זיכרון.

שירת התקווה- סיום הטכס.

פרטים כלליים על הטכס:

הטכס התקיים בחדר ההתייחדות שבהיכל ווהלין בתאריך 12.8.13. ו' באלול תשע"ג

האולם היה מלא מפה-לפה. כ- 80 משתתפים.

10 מהנוכחים בני דור ראשון. כ- 5 בני דור שלישי ורביעי, והיתר בני דור שני.

חולקו כ- 50 חוברות הנצחה מס' 19.